

I. Úvod

Zámerom predkladaného materiálu je poskytnutie komplexných informácií o zisteniach vyplývajúcich z činnosti kontrolných orgánov, ktoré sa priamo zaoberajú kontrolou dodržiavania zákazu nelegálneho zamestnávania a nelegálnej práce v zmysle zákona č. 82/2005 Z. z. o nelegálnej práci a nelegálnom zamestnávani a o zmene a doplnení niektorých zákonov /ďalej len „zákon č. 82/2005 Z. z.“/, alebo svojimi zisteniami nepriamo na takejto kontrole participujú. Jedná sa o orgány podliehajúce Ministerstvu práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky, Ministerstvu vnútra Slovenskej republiky a Ministerstvu financií Slovenskej republiky. V zákone č. 82/2005 Z. z. sú ako kontrolné orgány definované inšpektoráty práce, Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny a úrady práce, sociálnych vecí a rodiny. Súčinnosť pri kontrolách je týmto orgánom poskytovaná najmä od jednotlivých zložiek Policajného zboru, ako poriadková polícia, Úrad hraničnej a cudzineckej polície a kriminálna polícia a informácie sprístupnené Sociálnou poisťovňou.

Predmetný materiál sa venuje výstupom kontrolnej činnosti za rok 2012, najmä inšpektorátov práce a úradov práce, sociálnych vecí a rodiny v porovnaní s obdobím rokov 2011, 2010 a 2009 v tabuľkách prílohy. So zámerom zvýšenia efektivity činností kontrolných orgánov sa aj v období roka 2012 uskutočnili spoločné kontrolné akcie vo vzájomnej súčinnosti dotknutých orgánov. Prínosom Sociálnej poisťovne k spoločným snahám v oblasti kontroly je zabezpečenie prístupu do registra poistencov a sporiteľov starobného dôchodkového sporenia /ďalej len „register poistencov“/ a registra zamestnávateľov, ktoré sú využívané zamestnancami kontrolných orgánov tak v rámci prípravy na kontroly, ako aj počas samotného výkonu, či na následné overenie skutočností zistených v jeho priebehu.

II. Východiská vyhľadávania a potierania nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania

Kontrolné orgány majú na dosiahnutie cieľa ich aktivít v predmetnej oblasti, ktorým je zlepšenie stavu dodržiavania právnych predpisov, k dispozícii viacero nástrojov. Najviac využívaným nástrojom je samotný výkon kontroly, ktorý bol realizovaný aj prostredníctvom previerok cielene zameraných na oblasť dodržiavania zákazu nelegálneho zamestnávania. Orgány inšpekcie práce a úrady práce, sociálnych vecí a rodiny venujú problematike zvýšenú pozornosť, čo sa prejavuje aj v tom, že kontrola dodržiavania zákazu nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania je predmetom väčšiny výkonov inšpekcie práce bez ohľadu na jeho tematické zameranie.

Právna úprava stanovujúca povinnosť kontrolných orgánov uložiť v prípade zistenia porušenia zákazu nelegálneho zamestnávania kontrolovanému subjektu sankciu, má výrazný vplyv na zamestnávateľov, ktorí tak venujú zvýšenú pozornosť dodržiavaniu zákonných

povinností. Odstrašujúci efekt plyníe najmä z výšky a rozsahu sankcií postihujúcich nelegálne zamestnávanie, čo je podľa zákona 125/2006 Z. z. o inšpekcii práce a zákona č. 5/2004 Z. z. o službách zamestnanosti v rozsahu od 2 000,- € do 200 000,- €.

Ďalším z nástrojov využívaným pri výkone kontrolnej činnosti je poskytovanie poradenstva. Jeho rozsah je upravený priamo zákonom č. 125/2006 Z. z. o inšpekcii práce a o zmene a doplnení zákona č. 82/2005 Z. z. Poradenstvo poskytované zamestnávateľským subjektom napomáha eliminácii výskytu porušení právnych predpisov v oblasti nelegálneho zamestnávania, pretože tieto sú často dôsledkom neznalosti právnych predpisov. Poradenstvo poskytované fyzickým osobám má vplyv na zvýšenie ich právneho vedomia, prostredníctvom ktorého môžu sami vytvárať tlak na podnikateľské subjekty, aby ich zamestnávali legálne.

Efektívnym nástrojom v boji proti nelegálnemu zamestnávaniu sa javí aj podmieňovanie poskytnutia dotácie z výdavkov štátneho rozpočtu, pomoci a podpory z fondov EÚ, resp. účasti na verejnom obstarávaní neporušením zákazu nelegálneho zamestnávania zo strany podnikateľského subjektu ako uchádzača, resp. žiadateľa, ako aj hrozba prípadného odobratia živnostenského oprávnenia, ak subjekt opakovane poruší zákaz nelegálneho zamestnávania.

Sociálnym rozmerom uvedeného fenoménu je stupeň ochrany zabezpečený zamestnancom prostredníctvom zákona č. 311/2001 Z. z. Zákonník práce v znení neskorších predpisov /ďalej len „Zákonník práce“/ a ostatných pracovnoprávnych predpisov. Pri nelegálnom zamestnávaní nemajú fyzické osoby zabezpečený nárok na mzdu, stravovanie, zákonom stanovenú maximálnu výmeru pracovného času, minimálnu výmeru oddychu, či dovolenku. V neskoršom období tieto osoby riskujú problémy pri uplatňovaní nároku na dôchodok.

Ako výrazne negatívny sa tento dopad javí vo vzťahu k štátnemu rozpočtu, a to tak k jeho príjmovej, ako aj výdavkovej časti, ostatné verejné zdroje nevynímajúc. Sprievodným javom nelegálneho zamestnávania je totiž vyhybanie sa odvodovým a daňovým povinnostiam. Keďže prihlasovacia povinnosť do registra poistencov Sociálnej poisťovne spĺňa aj charakter evidencie, jej absencia v prípade nelegálneho zamestnávania spôsobuje skreslenie štatistických údajov o národnej ekonomike.

Podkladom pre aktivity súvisiace s potieraním nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania je zákonná úprava v podobe zákona č. 82/2005 Z. z., predovšetkým ustanovenie upravujúce zákaz nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania. Ako východisko pre kontrolnú činnosť slúži ustanovenie § 5 ods. 1 zákona č. 82/2005 Z. z., ktoré uvádza kompetentné orgány na kontrolu dodržiavania zákazu nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania. Podľa tohto ustanovenia orgánmi kontroly sú inšpektoráty práce, úrady práce, sociálnych vecí a rodiny /ďalej len „úrady práce“/ a Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny /ďalej len „Ústredie práce“/. Kontrolná činnosť orgánov kontroly je upravená aj v ďalších súvisiacich predpisoch – v zákone č. 125/2006 Z. z., ktorý je kompetenčným zákonom

pre výkon inšpekcie práce a v zákone č. 5/2004 Z. z. o službách zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov /ďalej len „zákon č. 5/2004 Z. z.“/, ktorý upravuje kompetencie úradov práce a Ústredia práce. Kontrolné orgány pri svojej činnosti spolupracujú aj s daňovými úradmi Finančného riaditeľstva a útvarmi Prezídia Policajného zboru. Novela zákona č. 82/2005 Z. z. transponovala do právneho poriadku Slovenskej republiky smernicu Európskeho parlamentu a Rady 2009/52/ES z 18. júna 2009, ktorou sa stanovujú minimálne normy pre sankcie a opatrenia voči zamestnávateľom štátnych príslušníkov tretích krajín, ktorí sa neoprávnene zdržiavajú na území členských štátov a smernicu Rady 2009/50/ES z 25. mája 2009 o podmienkach vstupu a pobytu štátnych príslušníkov tretích krajín na účely vysokokvalifikovaného zamestnania. Smernica 2009/52/ES zakazuje zamestnávanie štátnych príslušníkov tretích krajín, ktorí sa neoprávnene zdržiavajú na území členských štátov, s cieľom účinnejšie bojovať proti nelegálnej imigrácii. Novelou, ktorá nadobudla účinnosť dňom 20.07.2011, sa do zákona č. 82/2005 Z. z. doplnili osoby, na ktoré sa rozširuje doterajší zákaz nelegálneho zamestnávania, a to na štátnych príslušníkov tretích krajín, ktorí sa neoprávnene zdržiavajú na území Slovenskej republiky a ktorí vykonávajú závislú prácu.

Priestupky uložené za nelegálnu prácu prejednávajú Ústredie práce, úrady práce a inšpektoráty práce.

III. Kontrolná činnosť a zistenia orgánov inšpekcie práce

Základným cieľom výkonu inšpekčnej činnosti bolo potieranie všetkých foriem porušovania zákazu nelegálneho zamestnávania, či už ide o využívanie závislej práce fyzických osôb bez uzatvorenia pracovnoprávneho vzťahu, bez splnenia si oznamovacej povinnosti zamestnávateľa voči Sociálnej poisťovni v registri poistencov, využívanie závislej práce štátnych príslušníkov tretích krajín bez povolenia na prechodný pobyt za účelom zamestnania, resp. povolenia na zamestnanie, alebo využívanie práce fyzickej osoby, ktorá nevykazuje znaky závislej práce, ale je vykonávaná bez uzatvorenia zmluvného vzťahu podľa Občianskeho zákonníka, resp. Obchodného zákonníka.

Inšpekcia práce zameraná na vyhľadávanie a potieranie nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania bola v roku 2012 vykonávaná v rámci:

- plánovaných celoslovenských úloh na rok 2012,
- plánovaných krajských úloh na rok 2012,
- mimoriadnych celoslovenských úloh,
- šetrenia podnetov právnických osôb a fyzických osôb,
- následných previerok zameraných na kontrolu plnenia uložených opatrení.

Úlohou Národného inšpektorátu práce bolo, ako je tomu aj v iných oblastiach výkonu inšpekčnej činnosti, koordinovanie a metodické usmerňovanie výkonu kontrol dodržiavania zákazu nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania v rámci sústavy inšpekcie práce. Pri samotnom výkone inšpekcie práce inšpektoráty práce spolupracovali predovšetkým s Ústredím práce a úradmi práce, Policajným zborom SR a Sociálnou poisťovňou.

Policajný zbor SR bol oslovovaný so žiadosťami o spoluprácu najmä v súvislosti so situáciami, keď bol predpoklad ohrozenia života alebo zdravia inšpektora práce alebo predpoklad marenia výkonu inšpekcie práce zo strany kontrolovaných subjektov a pri preukazovaní totožnosti fyzických osôb na pracovisku. Táto spolupráca sa premietala aj do oblasti kontroly pobytu a výkonu práce cudzincov.

K zefektívneniu a urýchleniu výkonov inšpekcie práce v oblasti vyhľadávania a potierania nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania prispieva aj možnosť prístupu do registra poistencov a registra zamestnávateľov spravovaného Sociálnou poisťovňou. Možnosť prístupu k registru poistencov napomáha k rýchlemu prevereniu skutočností zistených priamo počas výkonu inšpekcie práce, prístup k registru zamestnávateľov uľahčuje inšpektorom práce prípravnú fázu na výkon inšpekcie práce tým, že získajú prehľad o počte a štruktúre zamestnancov, vo vzťahu ku ktorým si zamestnávateľ oznamovaciu povinnosť splnil.

Spolupráca s daňovými orgánmi spočívala v poskytovaní informácií, zistených pri kontrolnej činnosti daňových orgánov, ktorých súčasťou sú informácie nasvedčujúce porušovaniu zákazu nelegálneho zamestnávania zo strany daňových subjektov.

Orgány inšpekcie práce spolupracovali pri potieraní nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania aj so zahraničnými partnermi v rámci Európskej únie. Táto spolupráca je konštituovaná ustanovením článku 4 Smernice 96/71/ES Európskeho parlamentu a Rady zo 16. decembra 1996 o vysielaní pracovníkov v rámci poskytovania služieb o potrebe informačnej spolupráce, vychádzajúc okrem iného aj zo záverov rokovaní zástupcov Európskej komisie so zástupcami členských štátov Európskej únie. Náplňou tejto spolupráce je poskytovanie informácií o zamestnávateľských subjektoch so sídlom v Slovenskej republike, ktoré vysielajú svojich zamestnancov na výkon práce do niektorého členského štátu Európskej únie (najmä poskytovanie údajov o zamestnancoch nahlásených v registri Sociálnej poisťovne), ako aj poskytovanie informácií o pracovných podmienkach v Slovenskej republike a naopak.

Informácie, ktoré boli zo strany zahraničných partnerských úradov najčastejšie žiadané, boli údaje o počte zamestnancov prihlásených do registra Sociálnej poisťovne a informácie o vystavení potvrdenia o uplatniteľnej legislatíve pre jednotlivých vyslaných zamestnancov v nasledovnom členení - deklarované miesto vyslania, začiatok a koniec vyslania, resp. doba, na ktorú bol formulár vystavený. Tieto informácie získava Národný inšpektorát práce od Sociálnej poisťovne na základe Dohody o spolupráci.

Ďalšie požadované informácie boli zisťované priamo príslušnými inšpektorátmi práce, pričom sa jednalo predovšetkým o tieto údaje:

- legálne prevádzkovanie činnosti zamestnávateľa na území Slovenskej republiky,
- existencia pracovnoprávneho vzťahu medzi zamestnávateľom a zamestnancami uvedenými v žiadosti,
- vykonávanie niektorých dôležitých činností zamestnávateľom na území Slovenskej republiky,
- ďalšie informácie o vyslaní zamestnancov,
- informácie o pracovných podmienkach dohodnutých v pracovných zmluvách so zamestnancami uvedenými v žiadosti.

Medzi štáty Európskej únie, od ktorých boli doručené požiadavky na poskytnutie vyššie uvedených informácií, patrili v roku 2012 predovšetkým Francúzsko, Belgicko, Slovinsko, Taliansko a Rumunsko.

Národný inšpektorát práce vydal v septembri 2011 informačný materiál obsahujúci základné informácie o druhoch nelegálneho zamestnávania, povinnostiach zamestnávateľa, orgánoch kontroly a následkoch porušenia zákazu nelegálneho zamestnávania. Uvedený informačný materiál je určený podnikateľským subjektom a je distribuovaný prostredníctvom inšpektorátov práce. Z aktivít poradenského charakteru určených pre širokú verejnosť možno spomenúť prednášky organizované inšpektorátmi práce, niektoré z nich aj na pôde úradov práce, ktoré boli adresované registrovaným uchádzačom o zamestnanie.

III.A. Výsledky kontroly

V roku 2012 realizovali orgány inšpekcie práce celkom 36 509 inšpekčných výkonov. Z týchto inšpekčných výkonov bolo 8 801 výkonov venovaných kontrole dodržiavania zákazu nelegálneho zamestnávania, čo predstavuje podiel 24,11 %. Prehľad jednotlivých druhov inšpekčných výkonov zameraných na jednotlivé oblasti je predmetom tabuľky č. 1 prílohy.

Pri porovnaní celkových štatistických údajov s údajmi za obdobie roka 2011 je možné skonštatovať zníženie celkového počtu kontrol nelegálneho zamestnávania /pokles o 8,1 %/. Súčasne bol zaznamenaný mierny pokles počtu skontrolovaných osôb o 16,4 %. Vzhľadom k uvedeným číslam došlo k poklesu počtu zistených nelegálne zamestnaných osôb zo 777 na 563 /pokles o 27,5 % tabuľka č. 2b prílohy/. Do úvahy je potrebné vziať aj pokles výkonov inšpekcie práce vyplývajúci z personálnej poddimenzovanosti inšpekcie práce voči dlhodobo narastajúcej agende a novovzniknutým kompetenciám inšpekcie práce, ako je napríklad šetrenie podnetov zamestnancov v lehote do 30 dní. V období roka 2012 sústava inšpekcie práce uložila celkovo 240 právoplatných pokút, pričom v porovnaní s rovnakým obdobím roka 2011 je ich celková suma nižšia o 48 910 € /pokles o 8,5 % tabuľka č. 2b prílohy/.

Keďže jednou zo skutočností, na ktorú pri uplatňovaní správnej úvahy inšpektorát práce prihliada je v oblasti nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania počet nelegálne zamestnávaných osôb, možno spomínanú skutočnosť vysvetliť väčším počtom kontrolovaných subjektov, u ktorých bol zistený nízky počet nelegálne zamestnávaných osôb a boli kontrolované subjekty s malým počtom zamestnancov.

Pri porovnávaní s rokmi 2010 a 2009, vykazuje rok 2012 výrazný nárast počtu kontrol, ale zistené bolo menšie množstvo nelegálne zamestnávaných. Na základe pomerových ukazovateľov je teoreticky možné konštatovať znižovanie miery nelegálneho zamestnávania na trhu práce. Bližšie informácie o porovnaní základných údajov za obdobie 2012 s rokmi 2011, 2010, 2009 sú uvedené v tabuľkách č. 2a,b,c,d prílohy.

Najvyšší počet kontrol dodržiavania zákazu nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania bol v roku 2012 zaznamenaný v zamestnávateľských subjektoch s počtom zamestnancov 10 až 49. V uvedených subjektoch bolo skontrolovaných 9 908 osôb /čo predstavuje 33,4 % z celkového počtu skontrolovaných osôb/, z toho 6 702 v spoločnostiach s ručením obmedzeným a 1 468 u zamestnávateľov - fyzických osôb /tabuľka č. 3 prílohy/.

V oblasti početnosti výskytu prípadov porušenia zákazu nelegálneho zamestnávania, najvyššia bola u skupiny zamestnávateľských subjektov s počtom zamestnancov 1 až 9 - celkovo sa jednalo o 357 osôb /63,4 % zo všetkých zistených nelegálne pracujúcich osôb/. V rámci členenia podľa právnej formy bolo z tohto celkového počtu v tejto skupine zamestnávateľských subjektov 180 osôb nelegálne zamestnaných u zamestnávateľov v spoločnostiach s ručením obmedzeným a porovnateľne u fyzických osôb 176 osôb /tabuľka č. 4a prílohy/. Pri porovnávaní predošlých období rokov 2011, 2010, 2009 je vývoj podobný v týchto skupinách a právnych formách, preto sa výkon inšpekcie aj naďalej bude zameriavať najmä na kontrolu spoločností s ručením obmedzeným a fyzické osoby – zamestnávateľov /tabuľky č. 4b, c, d prílohy/.

V rámci členenia podľa štatistickej klasifikácie ekonomických činností /SC NACE/ v tomto segmente zamestnávateľských subjektov s 10 až 49 zamestnancami bolo skontrolovaných najviac osôb v odvetví priemyselnej výroby /2 532 osôb/, veľkoobchodu a maloobchodu /2 301 osôb/ a stavebníctva /1 323 osôb/. Prehľad o počte skontrolovaných osôb v rámci kontrol dodržiavania zákazu nelegálneho zamestnávania v kontrolovaných subjektoch rozčlenených podľa počtu zamestnancov, resp. podľa štatistickej klasifikácie ekonomických činností poskytuje tabuľka č. 5 prílohy.

Najviac nelegálne zamestnaných osôb bolo zistených v odvetví stavebníctva /166 osôb/, veľkoobchodu a maloobchodu /128 osôb/, ubytovacích a stravovacích služieb /74 osôb/. Výskyt a porovnanie s predchádzajúcimi rokmi 2011, 2010, 2009 nelegálne pracujúcich osôb v zamestnávateľských subjektoch, ktorí porušili zákaz nelegálneho zamestnávania v jednotlivých odvetviach hospodárstva a v jednotlivých podnikoch v členení podľa počtu zamestnancov je obsahom tabuliek č. 6a, b, c, d prílohy. S prihliadnutím

na uvedené údaje je možné konštatovať výrazný pokles porušení v segmente priemyselnej výroby a taktiež ubytovacích a stravovacích služieb, administratívnych a podporných služieb ako aj veľkoobchodu a maloobchodu. Mierny pokles bol zaznamenaný v oblasti dopravy a skladovania. Alarmujúci je však výrazný nárast zistení v oblasti stavebníctva v porovnaní s rokom 2011 a 2010.

Prehľad jednotlivých druhov porušenia zákazu nelegálneho zamestnávania a porovnanie s predošlými obdobiami poskytujú tabuľky č. 7a,b,c,d prílohy. Podľa údajov v nich uvedených ich najväčší počet sa prejavil v tom, že si zamestnávateľia nespĺnili oznamovaciu povinnosť voči Sociálnej poisťovni – 379 prípadov /z toho 140 žien a 15 mladistvých/. Zamestnávanie bez uzatvoreného pracovnoprávného vzťahu bolo zistené v 175 prípadoch /z toho 56 žien a 7 mladistvých/. Nelegálne zamestnávania boli zistené 4 cudzinci bez povolenia na pobyt a povolenia na zamestnanie, teda v rozpore s § 2 ods. 2 písm. c) zákona č. 82/2005 Z. z., a to z Vietnamu, Somálska a Srbska pracujúci v oblasti nehnuteľností, veľkoobchodu a maloobchodnej činnosti a činnosti v oblasti ubytovacích a stravovacích služieb /tabuľka č. 15 prílohy/.

V súlade s ustanovením § 5a ods. 1 zákona č. 82/2005 Z. z. Národný inšpektorát práce identifikoval ako rizikové odvetvia ekonomických činností z hľadiska možného výskytu porušenia zákazu nelegálneho zamestnávania podľa § 2 ods. 5 zákona č. 82/2005 Z. z., teda zamestnávania štátneho príslušníka tretej krajiny, ktorý sa zdržiava na území Slovenskej republiky v rozpore s osobitným predpisom a vykonáva závislú prácu, nasledovné odvetvia:

- oblasť nehnuteľností,
- veľkoobchod a maloobchod,
- ubytovacie a stravovacie služby.

Pri tejto identifikácii vychádzal Národný inšpektorát práce z výsledkov činnosti kontrolných orgánov za predchádzajúce obdobia, keď práve v spomínaných oblastiach bol zaznamenaný najvyšší výskyt porušení zákazu nelegálneho zamestnávania vo vzťahu k štátnym príslušníkom tretích krajín. Podľa § 5a zákona č. 82/2005 Z. z. je Národný inšpektorát práce povinný posúdiť riziko nelegálneho zamestnávania a pravidelne identifikovať odvetvia ekonomických činností a predkladať Európskej komisii každoročne do 1. júla informácie za predchádzajúci kalendárny rok o počte kontrol v jednotlivých rizikových odvetviach, percentuálnom podiele kontrolovaných subjektov z počtu zamestnávateľov v každom rizikovom odvetví a výsledkoch kontrol vykonaných v jednotlivých rizikových odvetviach. Správa Európskej komisii s touto identifikáciou bola zaslaná 25.06.2012 s údajmi za obdobie roka 2011 odo dňa účinnosti novely.

V rámci kategórie mladistvých zamestnancov došlo v roku 2012 k výraznému nárastu zistených prípadov ich nelegálneho zamestnávania na 23 prípadov v porovnaní s rokom 2011, kedy bolo zistených 11 takýchto prípadov. Prípady nelegálne zamestnávanych mladistvých boli zistené v Žilinskom a Prešovskom kraji /po 6 mladistvých osôb/, v Trnavskom a Banskobystrickom /po 3 mladistvé osoby/, Košickom a Nitrianskom /po 2 mladistvých/. Čo

sa týka právnej formy, v 15 prípadoch mladistvých nelegálne zamestnávali zamestnávateľa - fyzické osoby a v 8 prípadoch spoločnosti s ručením obmedzeným. Porušenia sa vyskytovali najviac v odvetví činnosti reštaurácií a pohostinstiev /4 prípady/, poštových služieb a služieb kuriérov, veľkoobchod, stavebné práce a výstavba budov /6 prípadov/. Pri zistení nelegálneho zamestnávania mladistvých sa postupovalo podobne ako pri iných prípadoch nelegálneho zamestnávania, t.j. inšpektoráty práce využívali svoje kompetencie vyplývajúce zo zákona č. 125/2006 Z. z.

Nárast počtu prípadov nelegálneho zamestnávania mladistvých, ktorí sú najzraniteľnejšou skupinou na pracovnom trhu, môže mať okrem iných rizík aj negatívny vplyv na ich pracovné návyky a charakter smerovania v profesijnej oblasti. Vzhľadom na závažnosť uvedených zistení inšpekcia práce v nasledujúcom období pristúpi k zvýšenej miere previerok zameraných na kontrolu zamestnávania mladistvých.

III.B. Sankcie

Orgány inšpekcie práce právoplatne uložili za porušenia zákazu nelegálneho zamestnávania v hodnotenom období celkom 240 právoplatných pokút v celkovej sume 525 400,- €. Najčastejšie boli sankcionované zamestnávateľské subjekty s počtom zamestnancov 1 až 9, stalo sa tak v 161 prípadoch. Uvedený fakt priamo súvisí s najvyššou mierou výskytu porušení zákona č. 82/2005 Z. z. u tejto skupiny zamestnávateľov. V tejto kategórii zamestnávateľských subjektov bola v 87 prípadoch právoplatne uložená pokuta zamestnávateľom – fyzickým osobám v celkovej sume 191 400,- € a v 70 prípadoch spoločnostiam s ručením obmedzeným v celkovej sume 152 000,- €. Na základe analýzy právoplatne uložených postihov uvedenému segmentu zamestnávateľských subjektov z hľadiska odvetví hospodárstva možno uviesť, že najviac postihov bolo uložených v odvetviach veľkoobchodu a maloobchodu – 57 postihov v celkovej sume 121 100,- €, nasledujú odvetvia stavebníctva – 47 postihov v celkovej sume 105 100,- € a ubytovacích a stravovacích služieb - 46 postihov v celkovej sume 98 900,- €. Prehľadné údaje o výške právoplatných pokút uložených kontrolovaným subjektom, u ktorých boli zistené porušenia právnych predpisov v oblasti nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania možno nájsť v tabuľkách č. 8a, b prílohy spolu s porovnaním predchádzajúcich rokov, z ktorých vyplýva výrazné zvýšenie oproti roku 2009, ktoré je ale ovplyvnené prijatím sankcie v rozpätí od 2 000,- € do 200 000,- €. Toto navýšenie bolo prijaté zmenou zákona č. 52/2010 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 5/2004 Z. z. o službách zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony, účinným dňom 1. marca 2010, ktorý článkom V. rozširuje § 19 zákona č. 125/2005 Z. z. o odsek 2 písm. b), v ktorom upravuje rozpätie sankcií zákazu nelegálneho zamestnávania od 2 000,- € do 200 000,- €.

Na základe sledovania porušení podľa regiónov z dlhodobého hľadiska porovnávaných rokov 2009 – 2012 je Prešovský a Banskobystrický kraj s počtom zistených

nelegálne zamestnávanych osôb zhodne po 114 /tabuľka č. 10a prílohy/ vysoko prevyšujúci ostatné regióny SR rizikovým regiónom, čo do veľkej miery ovplyvňuje vysoká miera nezamestnanosti a nízke platové ohodnotenie v týchto regiónoch. Zamestnanci z dôvodu zachovania príjmov a malých možností nájsť si iné zamestnanie sú ohrozenejší a súhlasia s nelegálnym zamestnávaním zo strachu pred stratou príjmu.

Ako rizikové odvetvia je možné identifikovať na základe sledovania vývoja v predchádzajúcich rokoch 2009 - 2012 odvetvie stavebníctva, veľkoobchodu a maloobchodu, ubytovacích a stravovacích služieb, dopravy a skladovania priemyselnej výroby a administratívnych služieb /tabuľka č. 6 a, b, c, d prílohy/.

V roku 2012 v rámci inšpekcie práce neboli podané podnety na zrušenie živnostenského oprávnenia, skrz uplatnených postupov podľa § 7 ods. 4 zákona č. 125/2006 Z. z. v nadväznosti na § 3 ods. 3 zákona č. 82/2005 Z. z., taktiež neboli podané podnety na začatie trestného stíhania pre trestný čin neoprávneného zamestnávania podľa § 251a zákona č. 300/2005 Z. z. v súvislosti s § 2 ods. 5 zákona č. 82/2005 Z. z.

IV. Kontrolná činnosť a zistenia Ústredia práce a úradov práce

Kontrolná činnosť Ústredia práce a úradov práce zameraná na vyhľadávanie a potieranie nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania bola od 01.01.2012 do 31.12.2012 vykonávaná v rámci:

- zamerania kontrolnej činnosti na rok 2012,
- šetrenia písomných podnetov fyzických a právnických osôb,
- šetrenia podnetov, zaznamenaných z bezplatnej telefónnej linky zriadenej na ústredí,
- rozhodnutia generálneho riaditeľa ústredia, resp. riaditeľov úradov.

V dňoch 15.-16.10.2012 sa uskutočnila celoslovenská porada vedúcich útvarov kontroly úradov práce, kde hlavnou témou porady bola práve kontrola dodržiavania zákona č. 82/2005 Z. z.. Na uvedenej porade boli navrhnuté opatrenia na zefektívnenie vyhľadávania a potierania nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania. Jedným z opatrení je novelou zákona č. 5/2004 Z. z. zabezpečiť pre zamestnancov útvarov kontroly Ústredia práce a úradov práce vykonávanie kontroly dodržiavania zákona č. 82/2005 Z. z. na základe preukazu, bez písomného poverenia podľa zákona č. 10/1996 Z. z. o kontrole v štátnej správe v znení neskorších predpisov. Vedúci útvarov kontroly poukazovali na zlepšenie technického zabezpečenia kontrolórov pri výkone kontroly a záverom boli usmernení, aby sa prihliadalo v prvom rade na kvalitu a nie kvantitu vykonaných kontrol – analýza výstupov preukázala, že zhruba 90 % subjektov kontrolovaných v oblasti nelegálneho zamestnávania boli malé podnikateľské subjekty s počtom zamestnancov do 10, z pohľadu okruhu ekonomickej činnosti sa jednalo prevažne o obchod a služby. V prípade opakovaného porušenia zákona

č. 82/2005 Z. z., bolo prijaté odporúčanie uložiť kontrolovanému subjektu pokutu viacnásobne vyššiu ako je minimálna výška t. j. 2 000,- €. V rámci odporúčaní bol prijatý aj návrh zvýšiť účinnosť kontroly – pri plánovaní kontrol na odhaľovanie nelegálneho zamestnávania a nelegálnej práce vychádzať z regionálnych charakteristík vývoja trhu práce. Pri výbere kontrolovaných subjektov bol daný pokyn kopírovať štruktúru trhu zamestnávateľov z pohľadu počtu zamestnancov u zamestnávateľov a skladby trhu zamestnávateľov podľa okruhu ekonomických činností.

IV.A. Počet vykonaných kontrol v roku 2012 v porovnaní s rokom 2011

V roku 2011 bolo zamestnancami oddelení kontroly úradov práce vykonaných celkom 3 376 kontrol zameraných na dodržiavanie ustanovení zákona č. 82/2005 Z. z., pričom bolo skontrolovaných celkom 7 766 osôb. Celkom bolo zistených 94 zamestnávateľských subjektov, ktoré zamestnávali nelegálne 158 osôb.

V druhom polroku 2011 bola realizovaná mimoriadna kontrolná akcia „Očista“, vyhlásená Ministerstvom práce, sociálnych vecí a rodiny SR dňa 13.12.2011. Mimoriadna kontrolná akcia „Očista“, v ktorej jednou z priorít bolo zvýšiť počet kontrol nelegálneho zamestnávania, sa neprejavila v podstatnej miere koncom roku 2011, ale prejavila sa až v prvom polroku 2012, hlavne v mesiaci január, nakoľko väčšina kontrol bola začatá a ukončená práve v tomto mesiaci.

V roku 2012 bolo vykonaných celkom 3 292 kontrol, skontrolovaných celkom 11 887 osôb, pričom bolo zistených 83 zamestnávateľských subjektov, ktorí nelegálne zamestnávali 129 osôb.

Na základe uvedeného prehľadu je možné konštatovať, že v porovnávaných rokoch 2011 a 2012 sa v roku 2012 znížili všetky sledované ukazovatele aj napriek tomu, že celkový počet skontrolovaných osôb bol výrazne vyšší o 4 121 osôb. Na túto skutočnosť mala vplyv najmä novela zákona, ktorou sa za nelegálne zamestnávanie nepovažuje, okrem iného, neprihlásenie zamestnanca do registra Sociálnej poisťovne do začiatku výkonu kontroly a skutočnosť, že v uvedenom období sa neuskutočnila žiadna mimoriadna kontrolná akcia ani spoločná kontrolná akcia s inšpektorátom práce. Z celkového počtu zistených nelegálne zamestnávaných osôb za rok 2012 bolo zistených 53 uchádzačov o zamestnanie /ďalej len „UoZ“, z toho poberajúcich sociálne dávky 27 UoZ. Na základe uvedených zistení bolo podaných 33 návrhov na vyradenie z evidencie uchádzačov o zamestnanie.

Nelegálne zamestnávanie mladistvých podľa predložených údajov z úradov práce za rok 2012 nebolo zistené.

IV.B. Sankcie

Úrady práce na základe kontrolných zistení vydali v zmysle ustanovenia § 68a zákona č. 5/2004 Z. z. o službách zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov a v zmysle ustanovenia § 7 zákona č. 82/2005 Z. z. za obdobie roka 2012 celkom 71 právoplatných rozhodnutí o uložení pokuty v celkovej výške 147 650,- € /tabuľka 11a prílohy/.

V. Kontrolná činnosť a výsledky kontroly iných orgánov

V.A. Ministerstvo financií SR – Finančné riaditeľstvo

Finančná správa nie je oprávnená v zmysle zákona č. 82/2005 Z. z. vykonávať kontroly nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania. Finančná správa priebežne v rámci výkonu správy daní v zmysle zákona č. 563/2009 Z. z. o správe daní a o zmene a doplnení neskorších predpisov /ďalej len „daňový poriadok“/ vykonáva činnosti, pri ktorých získava rôzne informácie dôležité pre správne vyrubenie dane. Na účely správneho vyrubovania dane z príjmov zo závislej činnosti, resp. na účely vyhľadávania daňových subjektov, ktoré si nespĺnili voči daňovým orgánom registračnú a oznamovaciu povinnosť, prihliadajú daňové úrady pri svojej činnosti aj na skutočnosti súvisiace s možným výskytom nelegálneho zamestnávania a nelegálnej práce. V prípade, že zistia skutočnosti, ktoré poukazujú na porušovanie právnych predpisov v oblasti pracovného a sociálneho práva, informujú príslušné orgány o zistených skutočnostiach, s prihliadnutím na ustanovenie § 11 daňového poriadku – daňové tajomstvo.

V priebehu roka 2012 bolo vykonaných celkom 7 611 zisťovaní, pri ktorých sa daňové úrady zamerali aj na odhaľovanie nelegálneho zamestnávania a nelegálnej práce. Tieto zisťovania boli vykonané najčastejšie formou miestnych zisťovaní v zmysle § 37 až § 39 daňového poriadku v miestach predaja tovaru, poskytovania služieb, vykonávania prác a pod., ale tiež v rámci vykonávaných daňových kontrol v zmysle § 44 až § 47 daňového poriadku, alebo v rámci vyhľadávacej činnosti v zmysle § 36 daňového poriadku. Zisťovania boli vykonávané daňovými úradmi v prevažnej miere samostatne. V rámci spoločných kontrolných akcií s inými orgánmi štátnej správy daňové úrady spolupracovali so zástupcami inšpektorátu práce, úradmi práce a políciou.

Výkon 761 zisťovaní viedol v jednom prípade k odhaleniu skutočností, ktoré poukazovali na porušenie platných právnych predpisov v oblasti pracovného a sociálneho práva, kde daňový subjekt zamestnával fyzickú osobu bez uzatvoreného pracovnoprávneho vzťahu. Táto skutočnosť bola následne oznámená príslušnému orgánu štátnej správy v oblasti práce, sociálnych vecí a rodiny.

V.B. Ministerstvo vnútra SR - Prezídium policajného zboru

Na príprave predmetného materiálu participovali zainteresované organizačné zložky Ministerstva vnútra Slovenskej republiky, konkrétne Prezídia Policajného zboru /Úrad hraničnej a cudzineckej polície Prezídia Policajného zboru, Úrad kriminálnej polície Prezídia Policajného zboru, Odbor poriadkovej polície Prezídia Policajného zboru/ a Krajské riaditeľstvá Policajného zboru formou poskytnutia údajov o účasti útvarov Policajného zboru a útvarov Ministerstva vnútra Slovenskej republiky na kontrolných akciách zameraných na zisťovanie nelegálneho zamestnávania a nelegálnej práce.

Spolupráca príslušníkov Policajného zboru vyššie uvedených organizačných zložiek s inšpektorátmi práce spočívala najmä v zisťovaní pracovísk pri kontrolách, v pomoci pri preukazovaní totožnosti kontrolovaných osôb a v predchádzaní marenia výkonu inšpekcie práce.

Nelegálne zamestnávanie úzko súvisí tiež so snahou imigrantov, cudzích štátnych príslušníkov, získať lepšie životné podmienky a s ochotou zamestnávateľov ich zamestnať s cieľom získať prospech z takýchto zamestnancov, ktorí zvyčajne vykonávajú nízko kvalifikované a nízko odmeňované práce. Nelegálne zamestnávanie sa zatiaľ sústreďovalo najmä v odvetviach: stavebníctvo, poľnohospodárstvo, upratovacie a čistiace služby, hotelové a stravovacie služby. Aj z tohto dôvodu je potrebné, aby najmä zamestnávatelia, ktorí zamestnávajú cudzieho štátneho príslušníka bez povolenia, boli za takéto konanie potrestaní. Nelegálne zamestnávanie vedie k stratám vo verejných financiách, spôsobuje zníženie miezd a zhoršenie pracovných podmienok, narušuje hospodársku súťaž medzi podnikmi a hlavne spôsobuje, že neprihlásení pracovníci nemôžu využívať zdravotné poistenie a sociálne poistenie, ktoré súvisia s platením odvodov. Súčasne sa nelegálne zamestnaní štátni príslušníci tretích krajín nachádzajú v zraniteľnejšej pozícii, pretože v prípade ich zadržania môžu byť kedykoľvek repatriovaní do krajín svojho pôvodu. V danom prípade sa jedná o získanie všeobecného povedomia, aby zamestnávatelia, ktorí chcú zamestnať cudzích štátnych príslušníkov, si preverili ich povolenie na pobyt alebo pracovné povolenie. V danej oblasti by sa malo jednať o boj proti nelegálnej migrácii, ktoré zahŕňa ustanovenia týkajúce sa boja proti obchodovaniu s ľuďmi a prevádzkačstvo.

Prezídium Policajného zboru zrealizovalo v priebehu roka 2012 celkovo 299 výkonov pre poskytnutie súčinnosti orgánom oprávneným vykonávať kontrolu nelegálneho zamestnávania a nelegálnej práce a to inšpektorátom práce a úradom práce, počas ktorých bolo skontrolovaných celkom 4 539 osôb. V rámci súčinnosti a zisťovania bolo zo strany zložiek Policajného zboru odhalených 6 nelegálne zamestnaných štátnych príslušníkov tretích krajín bez povolenia na pobyt a 4 nelegálne zamestnaných štátnych príslušníkov tretích krajín s povolením na iný účel pobytu. Týchto 10 cudzincov bolo vyhostených zo SR. Údaje o týchto zistených štátnych príslušníkoch tretích krajín sú čiastočne spoločné s údajmi inšpektorátov práce a úradov práce, nakoľko proces vyhostenia vybavuje Úrad hraničnej

a cudzineckej polície ako zložka Policajného zboru. Prehľad kontrol a ich výsledky sú uvedené v tabuľke č. 16 prílohy.

Dňa 13.04.2012 bola uzatvorená medzi Ministerstvom vnútra Slovenskej republiky a Národným inšpektorátom práce Dohoda o spolupráci pri vykonávaní kontrol podnikateľských subjektov umožňujúcich nelegálnu prácu (ďalej len „dohoda“).

V zmysle dohody sa za Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky výkonu kontrol zúčastnili príslušníci Policajného zboru odboru obchodovania s ľuďmi úradu kriminálnej polície Prezídia Policajného zboru /do 1. 12. 2012 príslušníci Policajného zboru odboru obchodovania s ľuďmi úradu boja proti organizovanej kriminalite Prezídia Policajného zboru/ a príslušníci Policajného zboru úradu hraničnej a cudzineckej polície Prezídia Policajného zboru. Za Národný inšpektorát práce sa výkonu kontrol zúčastnili pracovníci jednotlivých regionálnych inšpektorátov práce v závislosti od miesta vykonávania kontroly.

Predmetné kontroly boli vykonávané za účelom zabezpečenia regulácie a monitorovania podnikateľských oblastí a identifikácie obetí trestného činu obchodovania s ľuďmi. Typológiu podnikateľských subjektov, v ktorých boli kontroly uskutočnené, primárne zabezpečoval Národný inšpektorát práce, ktorý vychádzal z podnetov na výkon inšpekcie práce a z predchádzajúcej inšpekčnej praxe. Odbor obchodovania s ľuďmi úradu kriminálnej polície Prezídia Policajného zboru a Úrad hraničnej a cudzineckej polície Prezídia Policajného zboru navrhovali subjekty na vykonanie kontrol na základe získaných operatívnych informácií poukazujúcich na podozrenie z obchodovania s ľuďmi.

Počas vykonávania kontrol podnikateľských subjektov sa príslušníci Policajného zboru úradu hraničnej a cudzineckej polície Prezídia Policajného zboru zameriavali predovšetkým na vyhľadávanie osôb – cudzincov s nelegálnym pobytom v Slovenskej republike a ďalšie porušovanie ustanovení v zmysle zákona č. 404/2001 Z. z. o pobyte cudzincov a o zmene a doplnení niektorých zákonov /ďalej len „zákon o pobyte cudzincov“/.

Príslušníci Policajného zboru odboru obchodovania s ľuďmi úradu kriminálnej polície Prezídia Policajného zboru sa zameriavali na vyhľadávanie a identifikáciu obetí trestného činu obchodovania s ľuďmi v zmysle § 179 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon /ďalej len „Trestný zákon“/.

Základným cieľom kontrolnej činnosti pracovníkov inšpektorátov práce bolo zisťovanie všetkých foriem porušovania zákazu nelegálneho zamestnávania v zmysle zákona č. 82/2005 Z. z., či už sa jedná o využívanie závislej práce fyzických osôb bez uzatvorenia pracovnoprávneho vzťahu, bez splnenia oznamovacej povinnosti zamestnávateľa voči Sociálnej poisťovni v registri poistencov, využívanie závislej práce štátnych príslušníkov tretích krajín bez povolenia na prechodný pobyt na účely zamestnania, resp. bez povolenia na zamestnanie, alebo využívanie práce fyzickej osoby, ktorá nevykazuje znaky závislej práce, ale je vykonávaná bez uzatvorenia zmluvného vzťahu podľa Občianskeho zákonníka, resp. Obchodného zákonníka.

V roku 2012 uskutočnili orgány vykonávajúce kontroly podnikateľských subjektov v zmysle dohody celkom 12 spoločných kontrol podnikateľských subjektov.

Celkovo bolo počas vykonaných kontrol skontrolovaných 128 zamestnancov, z toho 20 osôb pochádzajúcich z Indie, Afganistanu, Pakistanu, Francúzska, Zimbabwe, Kamerunu, Číny, Maďarska, Českej republiky a Bulharska.

VI. Spoločné závery

Hodnotené obdobie ovplyvnila novela zákona č. 82/2005 Z. z., v ktorej jednou zo zmien je, že za nelegálne zamestnávanie sa nepovažuje neprihlásenie zamestnanca do registra Sociálnej poisťovne do začiatku výkonu kontroly. Uvedená skutočnosť sa prejavuje a bude sa zrejme aj prejavovať v nižšom počte zistení nelegálneho zamestnávania.

Novela zákona č. 82/2005 Z. z. transponovala do právneho poriadku Slovenskej republiky smernicu Európskeho parlamentu a Rady 2009/52/ES z 18. júna 2009, ktorou sa stanovujú minimálne normy pre sankcie a opatrenia voči zamestnávateľom štátnych príslušníkov tretích krajín, ktorí sa neoprávnene zdržiavajú na území členských štátov a smernicu Rady 2009/50/ES z 25. mája 2009 o podmienkach vstupu a pobytu štátnych príslušníkov tretích krajín na účely vysokokvalifikovaného zamestnania. Smernica 2009/52/ES zakazuje zamestnávanie štátnych príslušníkov tretích krajín, ktorí sa neoprávnene zdržiavajú na území členských štátov, s cieľom účinnejšie bojovať proti nelegálnemu prisťahovalectvu. Novelou, ktorá nadobudla účinnosť dňom 20.07.2012, sa do zákona č. 82/2005 Z. z. doplnili osoby, na ktoré sa rozširuje doterajší zákaz nelegálneho zamestnávania, a to na štátnych príslušníkov tretích krajín, ktorí sa neoprávnene zdržiavajú na území Slovenskej republiky a ktorí vykonávajú závislú prácu.

V súlade s ustanovením § 5a ods. 1 zákona č. 82/2005 Z. z. Národný inšpektorát práce identifikoval ako rizikové odvetvia ekonomických činností z hľadiska možného výskytu porušenia zákazu nelegálneho zamestnávania podľa § 2 ods. 5 zákona č. 82/2005 Z. z., teda zamestnávania štátneho príslušníka tretej krajiny, ktorý sa zdržiava na území Slovenskej republiky v rozpore s osobitným predpisom a vykonáva závislú prácu, nasledovné odvetvia - oblasť nehnuteľností, veľkoobchod a maloobchod, ubytovacie a stravovacie služby.

Pri tejto identifikácii vychádzal Národný inšpektorát práce z výsledkov činnosti kontrolných orgánov za predchádzajúce obdobia, keď práve v spomínaných oblastiach bol zaznamenaný najvyšší výskyt porušenia zákazu nelegálneho zamestnávania vo vzťahu k štátnym príslušníkom tretích krajín.

Oblasť výkonu kontroly zameranej na odhaľovanie nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania zostáva pre Ústredie práce a pre úrady práce, ako aj Národný inšpektorát práce

a inšpektoráty práce jednou z najdôležitejších oblastí kontrolnej činnosti aj v nasledujúcom období.

Na základe porovnania rozsahu aktivít kontrolných orgánov, ktoré sa priamo podieľajú na kontrolách dodržiavania zákazu nelegálneho zamestnávania za obdobie roka 2012 a roka 2011 možno skonštatovať, že v roku 2012 registrujeme pokles zistení nelegálneho zamestnávania.

Orgány inšpekcie práce a úrady práce zameriavajú svoje snahy v oblasti kontroly dodržiavania zákazu nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania na tie oblasti hospodárstva, kde podľa skúseností z predchádzajúcej inšpekčnej činnosti a jej výsledkov dochádza k najvyššej miere výskytu porušení právnych predpisov. Týmto spôsobom, prihliadajúc pritom aj na sezónny výskyt niektorých druhov prác, cielene orientujú charakter výkonu inšpekcie práce tak, aby vykazoval vyššiu mieru efektivity. Vzhľadom na uvedené hodnoty a ukazovatele zisteného stavu sa táto stratégia postupu voči nelegálnemu zamestnávaniu a nelegálnej práci javí ako úspešná, nakoľko hodnoty zisteného nelegálneho zamestnávania výrazne klesajú. Na základe poznatkov je v nasledujúcom období nutné zamerať predmet kontrol na výkon práce mladistvých a ich možné nelegálne zamestnanie, nakoľko predstavujú rizikovú skupinu v celkovom spektre zamestnanosti.